

Ana dili xalqın ruhu, mənəviyyəti, kimliyidir

Hər bir xalqın varlığını təsdiqləyən, onun kimliyini, mənəvi irsini, tarixini yaşadan əsas amillərdən biri ana dilidir. Ana dili sadəcə ünsiyyət vasitəsi deyil, xalqın düşüncə tərzini, dünyagörüşünü, mədəniyyətini və milli ruhunu ifadə edir. Bu baxımdan, onu qorumaq, inkişaf etdirmək və gələcək nəsillərə ötürmək tarixi məsuliyyət və şərəfli vəzifədir.

Əsrlər boyu böyük inkişaf yolu keçmiş, klassik ədəbiyyatın, elmi fikrin və milli ideologiyanın formalaşmasında aparıcı rol oynamışdır. Azərbaycan dilinin dövlət dili səviyyəsinə yüksəlməsi, rəsmi və beynəlxalq arenalarda layiqli yer tutması, Ümummilli Lider Heydər Əliyevin uzaqgörən siyasəti nəticəsində mümkün olmuşdur. Rus dilinin hökmanlığı şəraitində Azərbaycan dilinin sıxışdırıldığı, rəsmi və ictimai həyatda getdikcə arxa plana keçirildiyi sovet dövründə Heydər Əliyev milli-mənəvi dəyərlərin qorunmasını və inkişaf etdirilməsini fəaliyyətinin əsas istiqamətlərindən biri kimi müəyyənləşdirdi. Ulu Öndərin sayəsində Azərbaycan dili yalnız mədəniyyətin və ədəbiyyatın deyil, həm də dövlət idarəçiliyinin mühüm komponentinə çevrildi. 1978-ci ildə qəbul edilən Azərbaycan SSR Konstitusiyasına ana dilimizin dövlət dili kimi daxil edilməsi məhz Heydər Əliyevin siyasi iradəsi və prinsiplial mövqeyi sayəsində mümkün oldu. Bu, o dövr üçün son dərəcə cəsarətli addım və milli ruhun ifadəsi, xalqın dilinə, mədəniyyətinə, kimliyinə verilən ən böyük siyasi və mənəvi qiymət idi.

Müstəqilliyimiz bərpa edildikdən sonra ana dilinin hüquqi statusunun daha da möhkəmləndirilməsi məsələsi prioriteti oldu. Məhz Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə hazırlanan və 12 noyabr 1995-ci ildə ümumxalq səsverməsi ilə qəbul edilən Konstitusiyada Azərbaycan dili dövlət dili kimi təsbit edildi. Konstitusiyanın 21-ci maddəsində göstərilir ki, "Azərbaycan Respublikasının dövlət dili Azərbaycan dilidir. Azərbaycan dövləti Azərbaycan dilinin inkişafını təmin edir". Bu, milli dilə verilmiş yüksək siyasi qiymət idi. Həmçinin bu qərar milli dövlətçiliyin və azərbaycançılıq məfkurəsinin mühüm dayacağına çevrildi. Heydər Əliyev Azərbaycan dilinin inkişafını yalnız siyasi deyil, həm də mənəvi məsələ kimi qiymətləndirirdi. Ümummilli Liderin təşəbbüsü ilə dövlət idarəçiliyində, təhsil sistemində və kütləvi informasiya vasitələrində Azərbaycan dilinin tətbiqi genişləndirildi. Dövlət sənədlərinin Azərbaycan dilində hazırlanması, tərcümə gücləndirildi və dilin normativ bazasının möhkəmləndirilməsi istiqamətində mühüm addımlar atıldı. Bundan əlavə, görkəmli ziyalıların, dilçi və ədəbiyyatşünasların iştirakı ilə dilin saflığının qorunması, leksik və qrammatik qaydaların sistemləşdirilməsi sahəsində irimiqyaslı layihələr həyata keçirildi. Azərbaycan dilinin lüğət fondu genişləndirildi, elmi və texniki terminlərin sistemli şəkildə formalaşdırılması prosesi başlandı.

"Ana dili xalqın ruhudur, mənəviyyətidir, kimliyidir" deyən Ulu Öndər vurğulayırdı ki, dilini itirən xalq, milli varlığını da itirir. Bu baxımdan ana dilinin qorunması və təbliği milli dirçəlişin, oyanışın əsas şərtlərindən biri kimi qəbul edilir. Ulu Öndərin müdrik siyasəti nəticəsində dil xalqın özünüdərkini, azadlıq idealının və milli birliyin simvoluna çevrildi.

25 dekabr 1991-ci ildə Azərbaycan Respublikası Ali Soveti tərəfindən "Latin qrafik

kalı Azərbaycan əlifbasının bərpası haqqında" Qanunun qəbulu ölkənin milli-mədəni həyatında mühüm dönüş nöqtəsi oldu. Lakin bu qərarın reallaşdırılması illərlə davam edən tərəddüdlər, texniki, siyasi və ictimai çətinliklər səbəbilə ləngiyirdi. Bir çoxları bu keçidi zəruri sayır, digərləri isə narahatlıq keçirirdi. Hətta bəzi radikal təkliflər, məsələn, ərəb əlifbasına qayıdış kimi fikirlər səsləndirilirdi. Bu tərəddüdlərə son qoyan ümummilli lider Heydər Əliyev məsələni milli dövlətçiliyin ideoloji dəyərlərindən biri kimi dəyərləndirdi. 2001-ci il 18 iyul tarixində imzaladığı "Dövlət dilinin tətbiqi işinin təkmilləşdirilməsi haqqında" Fərmanda vurğulayırdı ki, ana dilinin öyrənilməsi və tətbiqi sahəsində hələ gö-

rüləsi işlər çoxdur və bu işlərin sistemli, ardıcıl şəkildə həyata keçirilməsi üçün dövlət strukturları üzərinə mühüm öhdəliklər qoyulur.

Fərmanın ən mühüm olan 9-cu maddənin birinci bəndi Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə 2001-ci il avqustun 1-dək bütün çap məhsullarının qəzet, jurnal, kitabların tam şəkildə latın qrafikasına keçməsinə təmin etmək tapşırıldı. Bu tarixdən etibarən ölkədə bütün rəsmi nəşrlər, media orqanları və çap məhsulları latın əlifbasında təqdim edilməyə başlandı. 1 avqust 2001-ci ildə başa çatan proseslə xalqımız bir daha öz milli kimliyinə, kökünə və müasir dünyaya inteqrasiyaya doğru mühüm bir addım atdı.

9 avqust 2001-ci il tarixində Prezident Heydər Əliyev tərəfindən imzalanan "Azərbaycan Əlifbası və Azərbaycan Dili Gününün təsis edilməsi haqqında" Fərman bu keçidin tarixi əhəmiyyətini təsdiqlədi. Fərmana əsasən, 1 avqust hər il "Azərbaycan Əlifbası və Azərbaycan Dili Günü" kimi qeyd olunmağa başlandı. Bu qərar həm də gələcək nəsillərə dilə və əlifbaya münasibətdə dövlət səviyyəsində göstərilən diqqət və qayğının təcəssümü idi.

Fərman dövlət dilinin tətbiqinin ideoloji, tarixi və strateji əhəmiyyət daşıdığını ortaya qoydu. Fərmanın mahiyyətində bir neçə mühüm məsələ dayanırdı: Azərbaycan dilinin funksionallığının genişləndirilməsi, latın qrafikasına tam keçidin təmin olunması, dövlət orqanlarında, təhsil, mətbuat

2001-ci il avqustun 9-da Ulu Öndər Heydər Əliyev tərəfindən "Azərbaycan Əlifbası və Azərbaycan Dili Gününün təsis edilməsi haqqında" Fərman imzalanıb

və nəşriyyat sahəsində dil normalarının qorunması və tətbiqi, milli-mənəvi irsə, dil tariximizə və yaddaşımıza ehtiramın praktiki təzahürü. Fərmanın həyata keçirilməsi üçün konkret vaxt qoyulmuşdu. 2001-ci il avqustun 1-dən etibarən Azərbaycanda bütün media, rəsmi nəşrlər, kitablar və mətbuat orqanları latın qrafikalı Azərbaycan əlifbasına keçdi. Bu qərarın həyata keçirilməsi geniş ictimai hazırlıq, koordinasiya və texniki uy-

ğunlaşma tələb etsə də, Heydər Əliyevin qətiyyəti, siyasi iradəsi və prinsiplial mövqeyi prosesin uğurla reallaşmasına zəmin yaratdı.

2002-ci il sentyabrın 30-da "Azərbaycan Respublikasında dövlət dili haqqında" Qanunun qəbulu dil siyasətinin hüquqi əsaslarını daha da möhkəmləndirdi. Bu qanun vasitəsilə ana dilinin tətbiqi sahəsində dövlət orqanlarının üzərinə düşən öhdəliklər, təhsil, mətbuat və mədəniyyət sahəsində dil siyasətinin prinsipləri, tərcüməçilik fəaliyyəti və leksik norma məsələləri, vətəndaşların dövlət dilini öyrənmək və ondan istifadə etmək hüquqları rəsmiləşdirildi. Beləliklə, dilimizin hüquqi statusu, tətbiq mexanizmləri və inkişaf perspektivləri vahid sənəddə toplanaraq dövlət siyasətinin əsas istiqamətlərindən birinə çevrildi.

Müstəqillik dövründə həyata keçirilən dil islahatlarının əsasında Ümummilli Lider Heydər Əliyevin dərin siyasi iradəsi, strateji baxışı və milli təəssübkeşliyi dayanır. Latın qrafikalı əlifbaya keçid prosesi, Azərbaycan Əlifbası və Azərbaycan Dili Gününün təsis edilməsi və "Dövlət Dili haqqında" Qanunun qəbulu dilin inkişafına təkan vermişdir. Bu gün Azərbaycan dilinin saflığını qorumaq, ədəbi dil normasına hörmətlə yanaşmaq, onu gələcək nəsillərə düzgün şəkildə ötürmək hər bir vətəndaşın borcudur. Çünki dilimizi qorumaq millətimizi yaşatmaq deməkdir.

Ləman TƏHMƏZ,
"Respublika".